

لطائفی از قانون ابن سینا

مقدمه:

در هنگام مطالعه قانون ابن سینا و همچنین آثار اساتید بزرگ آشنا با طب قدیم ایران نکات جالبی یافت می‌شد که نمی‌توانستم به سادگی از آنها بگذرم، و بدین ترتیب سعی در جمع آوری آن نکات کردم و اکنون در این مقال قسمتی از آن نکات را که مربوط به ابن سینا، این پزشک نامی و دقیق می‌شود خدمت دوستان و همکاران عزیز تقدیم می‌شود. شاید موجب انبساط خاطر عزیزان و شکفتن غنچه‌ای در ذهن آنان گردد. این نکات به ترتیب در رابطه با رشته‌های اورولوژی، چشم پزشکی و طب زنان و زایمان می‌باشد.

۱- اورولوژی

الف) سوند و سونداژ: ابن سینا در کتاب قانون «وضعیت و طرز قرار گرفتن بیمار برای سونداژ»، «جنس سوند»، «سوند با اندازه‌های مختلف برای اشخاص مختلف»، «تکنیک سونداژ» و «ماده لوبریکانت لازم برای سونداژ» را شرح داده است. (۱) در اینجا قسمتی از بیان ابن سینا را در مورد اخیر از ترجمه مرحوم شرفکندی نقل می‌کنیم: «یادآور می‌شوم که قبل از داخل کردن ابزار به آلت تناسلی بیمار

باید آنرا با مرهم‌های مناسب حال چرب کرد. اگر مرهم ابزار از مرهم‌های دارویی مخصوص این کار باشد بهتر است». (۱۲)

ب) جراحی کلیه: ابن سینا در مبحث سنگ‌های کلیوی پس از توضیح در مورد اتیولوژی آن و همچنین شرح علائم وجود سنگ در کلیه و نیز علائم حرکت کردن سنگ، به درمان کلی سنگ‌های کلیوی می‌پردازد، و پس از آن اشاره می‌کند: «گروهی از اطباء برای خارج ساختن سنگ از ناحیه پهلوی یا پشت دست به عمل جراحی می‌زنند». البته خود ابن سینا بعلت وجود داروهای مؤثر در این رابطه روش جراحی را نمی‌پسندد و نظر خود را درباره روش فوق چنین اعلام می‌دارد: «این عمل خطرناک است، و سپس یک فصل سه چهار صفحه‌ای را به (داروهای سنگ شکن) اختصاص می‌دهد. (۲) و (۱۱)»

ج) خارج ساختن سنگ‌های مثانه بوسیله جراحی: در مورد سنگ‌های مثانه که موجب احتباس ادرار شده‌اند و به داروهای مختلف پاسخ نمی‌دهند و سونداژ نیز مؤثر نیست، جراحی مثانه توسط ابن سینا مجاز دانسته شده است. او توصیه کرده است که این جراحی باید توسط کسی که به آناتومی مثانه وارد باشد و جایگاه کیسه‌های منی (Seminal Vesicles) و

شریان‌های مثانه و اطراف آن را بشناسد، انجام پذیرد و سپس «وضعیت بیمار» و «تکنیک عمل را شرح داده است». (۳) و (۱۳).

۲- چشم پزشکی

الف) لایه‌های قرنیه: در این رابطه در کتاب سوم قانون آمده است: «قرنیه در حقیقت از چهار لایه نازک که روی هم قرار گرفته‌اند تشکیل شده است». (۴) و (۱۰).

ب) عضلات کره چشم: ابن سینا در کتاب اول بیان می‌کند: «عضلات حرکت دهنده کره چشم ۶ عدد هستند که چهار تای آنها در چهار طرف: بالا و پایین و دو طرف قرار گرفته‌اند، و عمل آنها حرکت چشم به سمت خود عضله می‌باشد، و دو تا عضله دیگر بصورت مایل و مورب قرار گرفته‌اند و عمل آنها چرخاندن چشم می‌باشد». (۵)

ج) جراحی ناخنک یا Pterigium: بطور خلاصه ابن سینا بهترین درمان ناخنک نوع نرم را تراشیدن با چاقوی جراحی می‌داند، و برای نوع سخت ناخنک لازم می‌داند که با قلاب جراحی گرفته و سپس قیچی شود. (۶)

۳- طب زنان و زایمان

الف) جراحی سرویکس و واژن: ابن سینا تنها راه باردار شدن برای خانم‌هایی که کانال زایمانی آنها به وسیله توده‌ای انسداد پیدا کرده است را جراحی می‌داند و در این رابطه در کتاب سوم قانون در مورد «Position مناسب برای عمل»، «استفاده از نور مناسب و در صورت عمقی بودن توده استفاده از آینه بمنظور روشن ساختن موضع جراحی» و «تکنیک عمل» توضیحات لازم را داده است. (۷) و (۹)

ب) خارج کردن جنین با سر بزرگ: در اینجا

ترجمه قسمتی از اصل کتاب قانون تقدیم می‌شود: «اگر سر جنینی بزرگ بود و اشکالی در خروج سر بچه حاصل شد، اگر در سر بچه آب تجمع یافته، (هیدورسفالی) لازم است با چاقویی مخصوص که بین انگشتان محافظت می‌شود سر را سوراخ نموده تا آب داخل آن خارج شده و بدین ترتیب کوچک گردد. (۸)»

ج) وسیله تزریق دارو به داخل رحم: در مواردی که لازم بوده است جنینی زنده یا مرده خارج شود و روش‌های دیگر مؤثر نبوده‌اند، ابن سینا معتقد است که باید داروی کشنده جنین و لغزنده و بیرون آورنده آن به داخل رحم تزریق شود. در رابطه با این وسیله تزریق می‌گوید: «باید این ابزار سه گوش بوده و گردن آن دراز باشد. همچنین طول آن متناسب با مهبل باشد». (۸).

مآخذ:

- ۱- ابن سینا، القانون فی الطب، کتاب سوم، مؤسسه غرالدین، بیروت لبنان، صفحه ۱۵۷۴، سال ۱۹۸۷
- ۲- ابن سینا، القانون فی الطب، کتاب سوم، مؤسسه غرالدین، بیروت لبنان، صفحه ۱۵۴۳، سال ۱۹۸۷
- ۳- مرجع قبل، کتاب سوم، صفحه ۱۵۵۶
- ۴- مرجع قبل، کتاب سوم، صفحه ۹۵۲
- ۵- مرجع قبل، کتاب اول، صفحه ۴۰
- ۶- مرجع قبل، کتاب سوم، صفحه ۹۷۸
- ۷- مرجع قبل، کتاب سوم، صفحه ۱۶۸۱-۱۶۷۹
- ۸- مرجع قبل، کتاب سوم، صفحه ۱۶۵۳-۱۶۵۲
- ۹- مصطفوی، جلال، مقایسه طب قدیم ایران با پزشکی نوین، انتشارات دانشگاه تهران، صفحه ۶۵-۶۴، سال ۱۳۵۸
- ۱۰- پاکدامن، ابوالقاسم، طب سنتی ایران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، تهران، صفحه ۲۰۰-۱۹۹، سال ۱۳۶۲
- ۱۱- میر، محمد تقی (مترجم)، قانونچه چغمینی، انتشارات دانشگاه شیراز، صفحه ج مقدمه، سال ۱۳۶۲
- ۱۲- شرفکندی، عبدالرحمن (مترجم)، قانون در طب، کتاب سوم بخش سوم، انتشارات سروش، صفحه ۱۹۲، سال ۱۳۶۷
- ۱۳- مرجع قبل - کتاب سوم بخش سوم صفحه ۱۵۷